

МІЖРІВНЕВІ КАТЕГОРІЇ В МОРФОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ)

*У статті схарактеризовано два полярні концептуальні підходи науковців до вивчення граматичного ладу української мови — традиційний (або нормативно-описовий) і новітній (або функційно-категорійний). Із позиції функційно-категорійної концепції вмотивовано доцільність виокремлення в сучасних наукових дослідженнях поняття **міжрівнева категорія**, визначено склад і диференційні ознаки міжрівневих категорій, особливості їх функціонування в морфологічній системі мови та термінологічне вираження.*

Ключові слова: граMATика, морфологія, граматична категорія, міжрівнева категорія, категорія відмінка, категорія ступенів порівняння, категорія валентності, категорія стану, категорія перехідності / неперехідності.

У сучасній лінгвоукраїністиці наукові пошуки дослідників усе більшою мірою спрямовані на простеження особливостей функціонування й розвитку граматичної системи мови в сукупності всіх її рівнів із послідовним урахуванням міжрівневої взаємодії, взаємопроникнення, взаємовпливу одиниць, що формують цю систему. Не викликає сумнівів той факт, що чим вищого ступеня у своєму розвитку досягає будь-яка наука (а отже, і мовознавча), тим більше проблем у її вивченні постає перед науковцями. І це цілком закономірно, адже у процесі розвитку граматичної думки в Україні дослідні її горизонти постійно розширюються, збагачуються появою нових понять і уточненням уже наявних, що потребує теоретичного обґрунтування і відповідного термінологічного вираження.

Упродовж кількох останніх десятиліть пильну увагу граматистів привертають проблеми, пов'язані не лише із загальною теорією граматичного ладу мови, а й з усебічним комплексним вивченням його структурних компонентів і одиниць.

Наукове висвітлення й обґрунтування теоретичних засад граматики вперше в українському мовознавстві спостерігаємо у фундаментальній праці О. Потебні «Из записок по русской грамматике», створеній ще наприкінці XIX ст., яка в основному ґрунтувалася на питоми українському мовному матеріалі [20]. Учення О. Потебні про сутність основних понять граматики та їх термінологічне вираження (зокрема *граматичне значення*, *граматична форма*, *граматична категорія*) знайшло плідне продовження, конкретизацію й розвиток у наукових дослідженнях наступного XX ст. та особливо початку XXI ст., коли розпочалася робота над створенням академічної граматики української мови нового покоління із залученням досягнень вітчизняної і світової мовознавчої науки. У зазначеній праці О. Потебня фактично накреслив шляхи науково-теоретичного осмислення процесу взаємодії окремих лексико-граматичних класів слів (частин мови) і властивих їм граматичних категорій і форм вираження, заклавши тим самим підвалини створення майбутньої функційно-категорійної граматики як нового напрямку у вивченні граматичної системи мови в сучасному українському мовознавстві.

З'ясування сутності загальнотеоретичних понять граматики вчені вважають першочерговим завданням у її вивченні, що зумовлено не лише їх важливістю в науці, але й тим, що, як зауважував І. Кучеренко, в сучасних мовознавчих працях навіть саме поняття *граматика* із сукупністю залучених до її складу інших понять мовознавці використовують «дуже часто з різним значенням, унаслідок чого воно набуло і далі продовжує набувати все більше невизначеного змісту, стає невиразним у своєму обсязі, що призводить до різного розуміння самої граматики, до невизначеності її як науки» [16, с. 44]. За спостереженням ученого, майже кожне мовне явище у мовознавчій літературі має два тлумачення — «нормативне» (назване ще «шкільним», «традиційним») і «наукове» [Там само]. Таку «двоїстість» І. Кучеренко вважає необхідним етапом у розвиткові граматики як науки, однак ця «двоїстість» ускладнює навчальний процес під час викладання мовознавчих дисциплін у вищих навчальних закладах.

Традиційний підхід учених до опису граматичної системи мови, започаткований у працях українських мовознавців періоду кінця XVI — XVII ст. Л. Зизанія, М. Смотрицького, І. Ужевича та ін. [26,

с. 15–19], ґрунтувався на формально-значенневих засадах і виявився надто стійким та нормативним у сучасному українському мовознавстві. Про це свідчить, зокрема, навчальна література з курсу «Сучасна українська літературна мова» для студентів-філологів вищих навчальних закладів (не кажучи вже про шкільні підручники) і навіть відповідний академічний курс [10; 23; 24; 25]. Як слушно зауважував І. Кучеренко, «хоч деякі підручники і посібники для вищих навчальних закладів і називають часто «науковою граматиною», насправді — це лише ускладнений варіант граматики шкільної» [16, с. 7] і далі: «нормативно-описова граMATика добирає поняття і положення «відстояні», тобто ті, навколо яких стихла боротьба думок» [Там само].

На противагу традиційному підходові в описах граматичного ладу мови та його компонентів і одиниць новітній підхід спирається не лише на формально-структурний розгляд мовних явищ, а передусім на два методологічно вагомі концепти — семантичний і функційний. Цей підхід визначено як функційно-категорійний — звідси й поява нового поняття і терміна *функційно-категорійна граMATика*. Зважаючи на наявність двох різних підходів учених до опису граматичних явищ, у мовознавстві сформувалися відповідно і два напрями досліджень. Не применшуючи ролі й загальнонаукового значення досліджень науковців традиційного спрямування, представники нового напрямку вважають, що «на сьогодні вони вже не відображають усього спектру розвитку сучасної лінгвістики, новітніх теоретичних здобутків у сфері граMATики» [15, с. 55]. Учені відзначають навіть різне розуміння об'єкта вивчення граMATики як науки. Об'єктом вивчення традиційних описових граMATик є мовні одиниці як суто морфологічні або як суто синтаксичні явища, зосередження уваги на формальній або семантичній сфері в їхньому функціонуванні, тоді як у новітніх граMATиках і наукових працях нового напрямку до розгляду залучають формальні, семантичні та комунікативні ознаки граматичних явищ у взаємодії граматичних одиниць і категорій з іншими підсистемами [5, с. 112]. Отже, прихильники нового функційно-категорійного напрямку основну увагу акцентують на комплексному поєднанні формально-граматичних (від форми до значення) і семантико-граматичних (від значення або функції до форми) особливостей аналізованих мовних явищ.

Теоретичні засади нового перспективного напрямку, побудованого на принципах тісної взаємодії морфології та синтаксису, обґрунтував у сучасному українському мовознавстві І. Вихованець [3; 4; 6 та ін.]. Новаторські ідеї вченого поглиблено і зреалізовано в науковому доробку його послідовників — А. Загнітка [11; 12], К. Городенської [6; 8], Н. Костусяк [13; 14; 15], Т. Масицької [17], О. Межова [18], М. Мірченка [19] та ін. Неординарний підхід до аналізу граматичної системи загалом, глибоке осмислення об'єкта дослідження уможливили створення нової граматичної школи і потужних граматичних центрів у вищих навчальних закладах країни. А це в свою чергу сприяє кардинальному переглядові усталеного традиційного погляду на об'єкт наукового аналізу, на сутність понять граматики, сприяє розширенню її поняттєвої системи та появи нових терміноодиниць.

У центрі граматичного ладу української мови лежить розгалужена система граматичних категорій, що яскраво відбивають особливості усієї мовної структури. Терміном *граматична категорія* позначають «найбільш узагальнені інтегральні одиниці, які ґрунтуються на корелятивній взаємозалежності між двома або більшою кількістю граматичних значень, що виражаються певною системою співвідносних граматичних форм» [13, с. 1]. Як зазначає Н. Костусяк, «кваліфікуючи граматичні категорії як цілісну систему, наповнену нерівномірними взаємозв'язками, взаємозумовленостями та взаємопереходами, слід виходити з їхньої функційної спеціалізації в межах контексту, що дає змогу зацентрувати увагу на складності та багатовимірності категорійних одиниць, спрямованості передовсім на реалізацію комунікативної та когнітивної функцій мови» [15, с. 24].

У складі граматичних категорій, виокремлюваних у частинах мови як основних одиницях-конструкціях морфологічного рівня, засвідчено такі з них, які виходять за межі морфології і мають стосунок до інших рівнів граматики — синтаксису і словотвору, а в деяких своїх виявах і до лексико-семантичного рівня. Для їхнього позначення до наукового обігу введено поняття і відповідний термін *міжрівневі категорії* [4; 6; 11; 12; 13; 14; 15 та ін.]. Специфіку цих категорій учені вбачають саме в тому, що вони знаходять свій вияв на перетині кількох граматичних підсистем.

Автор монографічного дослідження «Структура міжрівневих категорій сучасної української мови» Н. Костусяк подає таке визначення сутності цього поняття і дефініцію терміна: «Під терміном *міжрівневі категорії* розуміємо комплексну єдність протиставлюваних одна одній категорій та граем, що поєднують властивості двох або більше рівнів із домінуванням якогось одного з них і мають певну сукупність спеціалізованих граматичних форм вираження» [15, с. 44].

Необхідність виокремлення міжрівневих категорій зумовлена тісним взаємозв'язком трьох рівнів граматики — морфології, синтаксису і словотвору. Найтісніший зв'язок спостерігається між структурними одиницями і категоріями морфології та синтаксису. Функціонуючи в синтаксичних одиницях-конструкціях, морфологічні категорії підпорядковуються останнім і виявляють відповідне функційне спрямування залежно від комунікативного, семантичного і формального аспектів синтаксису [6, с. 42].

Найвиразніше сутність міжрівневих категорій виявляється в системі двох центральних частин мови — іменника і дієслова, чітко відмежованих у п'ятикомпонентному складі частин мови від прикметника, числівника і прислівника. Таке протиставлення реалізоване як у категорійних, так і в граемних показниках. Крім того, іменник і дієслово належать до структурної схеми речення, а властиві їм категорії становлять основу різноманітних типів синтаксичного зв'язку [11, с. 12].

У визначенні складу міжрівневих категорій у морфологічній системі спостерігаємо певні розбіжності. Зокрема, А. Загнітко міжрівневими категоріями в системі іменника розглядає *категорії істот / неістот* та *категорію особи / неособи*, а в системі дієслова — *категорію валентності* [11, с. 12; 12, с. 54–59]. І. Вихованець і К. Городенська міжрівневими категоріями визначають *категорію відмінка іменників*, *категорію ступенів порівняння прикметників і прислівників*, *категорію валентності дієслів*, *категорію дієслівних родів*, а також *категорію стану та категорію перехідності / неперехідності* [6, с. 54, 139, 235, 242, 247, 309]. До міжрівневих категорій Н. Костусяк залучає *категорію відмінка іменника*, *категорію валентності дієслова*, *категорію ступенів порівняння прикметників і прислівників* та «*надкатегорію*» *модальності* [15, с. 44].

З-поміж виокремлюваних у морфології категорій найпоказовішою є *категорія відмінка* іменників, яка в структурі речення набуває семантико-синтаксичної, формально-синтаксичної та комунікативної диференціації, виявляючи свої первинні і вторинні функції, при цьому останні перебувають не в іменниковій, а в іншій частиномовній сфері. З огляду на яскраво виражену взаємодію морфологічних і синтаксичних ознак категорію відмінка в новітніх дослідженнях позначено терміном *міжрівнева морфолого-синтаксична категорія* [4, с. 13–18; 6, с. 43; 14, с. 45; 15, с. 52, 71]. Морфолого-синтаксичний характер категорії відмінка відзначають і в традиційному мовознавстві, хоч і не додають до її дефініції поняття *міжрівнева категорія* [23, с. 77; 24, с. 30; 25, с. 66].

Зумовлені синтаксичною позицією морфологічні категорії можуть виявляти як словозмінні (формотворчі) властивості, так і словотвірні. До граматичних категорій, у структурі яких перетинаються морфологічні, словотвірні та синтаксичні ознаки, належить *категорія ступенів порівняння*, яка займає особливе місце в системі прикметника та прислівника. Як одиниця морфологічного рівня категорія ступенів порівняння прикметників ґрунтується на трансформованих морфологічних засобах, тісно пов'язаних зі словозмінними, залежними від іменника категоріями роду, числа, відмінка, тобто виявляє власне-морфологічні ознаки. Однак на відміну від словозміни прикметників, ця категорія є цілісною, самостійною, незалежною від синтаксичної позиції прикметника в реченні. У семантико-синтаксичному плані вона зближується з дієсловами, оскільки первинною для неї є не атрибутивна, а присудкова функція, що нівелює транспоновані від іменника визначальні морфологічні категорії вихідної форми прикметника. Зі ступеньованими формами прикметника, як зауважує І. Вихованець, пов'язується новий лексико-семантичний зміст — зокрема, вказівка на вищий чи найвищий ступінь якісного стану предмета, отже, вони репрезентують типове словотвірне явище, а не словозмінне [6, с. 140–141]. За ознакою вияву регулярності у функціонуванні категорія ступенів порівняння прикметників зближується зі словозмінною структурою мови, за семантикою — з модифікаційною словотвірною, а стосовно зміни сполучуваності (валентності) — з синтаксичною. Тому зазначену категорію кваліфікують як комплексну *міжрівневу морфолого-синтаксико-словотвірну* [13, с. 8;

6, с. 139–142; 15, с. 46]. Раніше І. Вихованець категорію ступенів порівняння прикметників кваліфікував як *словотвірно-синтаксичну*, не беручи до уваги її морфологічний характер [4, с. 13–18]. У традиційному мовознавстві цю категорію визначали як словозмінну, вважаючи вихідну і похідні форми лексично тотожними та приписуючи усім прикметниковим формам, зокрема й ступеньованим, єдині синтаксичні характеристики [23, с. 435; 10, с. 265; 9, с. 7]. У дослідженнях нового напрямку цей погляд спростовано [6, с. 139; 13, с. 8]. Крім прикметникового функціонування, категорію ступенів порівняння виявляють і в утворених від якісних прикметників якісно-означальних прислівниках. У традиційних описах прислівникової системи лише вказано на здатність прислівника утворювати омонімічні з прикметниковими форми ступенів порівняння, розрізнення яких можливе лише в контексті, однак не простежено особливостей функціонування цієї категорії у зв'язку з її виявом на інших рівнях [23, с. 435; 24, с. 406; 25, с. 141–142]. У дослідженнях функційно-категорійного спрямування вказано на власне-морфологічну безкатегорійність прислівника, оскільки «в нього немає таких морфологічних категорій, абстрактне значення яких експлікують відповідні засоби», однак у його складі вперше в україністиці вирізнено в окрему міжрівневу однойменну з прикметниковою категорію, яку теж витлумачено як *морфолого-синтаксико-словотвірну*, тобто як морфологічну категорію нижчого рангу [6, с. 308–309; 13, с. 1]. Таке визначення поняття цієї категорії аргументується тим, що вона займає проміжне місце між власне-морфологічними і синтаксичними категоріями та перебуває у тісному зв'язку зі словотвором, тому її розглядають як словотвірне явище [6, с. 309]. Особливості функціонування ступеньованих форм прислівника Н. Костусяк у згаданій монографії аналізує у виокремленій міжрівневій *категорії валентності*, яку виявляють і в предикативних прислівниках [15, с. 247–255].

Поняття *валентність* (а відповідно і термін для його позначення) до наукового обігу в українському мовознавстві введено порівняно недавно. Поряд із терміном *валентність* у сучасній лінгвістиці оперують також термінами *дистрибуція* і *сполучуваність*. При цьому поняття дистрибуції вважають ширшим порівняно зі сполучуваністю, оскільки цим терміном позначають сукупність усіх оточень, у яких може перебувати

мовна одиниця, а під сполучуваністю розуміється конкретна її реалізація [15, с. 382; 21, с. 26,135; 22, с. 55–62; 7, с. 148]. Пізнання сутності категорії валентності та визначення статусу в граматичній системі тісно пов'язане з визначенням її диференційних ознак. Визначальним вважають семантичний компонент цієї категорії, тобто валентність розуміють як семантично передбачувану сполучуваність слів [6, с. 269; 22, с. 55]. Невід'ємним складником цієї категорії є також синтаксичний різновид, у якому поєднується семантико-синтаксичні та формально-синтаксичні ознаки [15, с. 45, 190]. Отже, поняття *валентність*, позначуване однойменним терміном, розуміють як «здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього словоформ, зумовлена його семантичними і граматичними властивостями» [1, с. 62.]. Така дефініція поняття лежить в основі виокремлення *категорії валентності*. Беручи до уваги диференційні ознаки категорії валентності, їй надають статусу *міжрівневої семантико-синтаксичної категорії* [6, с. 269]. Однак, як зазначає А. Загнітко, таке визначення відбиває її статус лише на реченневому рівні, тоді як вона є «поліарусною структурою і співвіднесена з морфологічними, словотвірними, семантичними особливостями», а тому вчений вважає її категорією *проміжного міжрівневого типу* та позначає терміном *опосередковано морфолого-семантико-синтаксико-словотвірна* [11, с. 12; 12, с. 58].

Дискусійним вважають питання стосунку категорії валентності до частин мови [15, с. 237]. Панівною є думка, що основним носієм валентності виступає дієслово, у якому вона є непохідною, а інші ознакові слова, у яких її виявляють, набувають валентнісних властивостей лише у зв'язку з дієсловом [1, с. 62; 4, с. 13–17; 11, с. 21–30; 12, с. 58–59; 15, с. 185–193 та ін.]. Н. Костусяк у згаданій монографії вирізняє й докладно аналізує на широкому ілюстративному матеріалі категорію валентності передусім у дієслові як центральну, непохідну, а також у складі предикативних прикметників, числівників та іменників, де вона є похідною, периферійною [15, с. 185–282]. Носіями валентності зазначені класи слів стають у результаті синтаксичного переходу (транспозиції) до сфери дієслова, «спричиненого позиційним зміщенням членів речення і відповідною зміною синтаксичних функцій слів» [2, с. 45].

Міжрівневими категоріями в академічній граматиці «Теоретична морфологія української мови» визначено також виокремлені в струк-

турі дієслова граматичні *категорії стану* і *перехідності* / *неперехідності*, які кваліфіковано як *морфолого-словотвірні-синтаксичні* [6, с. 242–250]. У традиційній граматиці їх кваліфікують як суто *морфологічні* [23, с. 399–400] або *морфолого-синтаксичні* [2, с. 175, 233–236]. Визначаючи статус категорії стану, одні дослідники беруть до уваги її семантико-граматичні ознаки, а інші ототожнюють її з категорією *перехідності* / *неперехідності*, ще інші розглядають її лише як синтаксичне явище [25, с. 122]. Як зазначає К. Городенська, функціонування цих категорій виходить за межі морфології, з морфологічними категоріями їх пов'язує лише традиційний опис у системі дієслова, що є морфологічною одиницею подібно до інших частин мови [6, с. 243].

Аналіз особливостей функціонування *категорій стану* і *перехідності* / *неперехідності* дає підстави виявити їх стосунок до словотвору, пов'язаного з семантикою слів, і до синтаксису, отже, вони є *міжрівневими*. Існує також думка, що станові форми *категорії стану* «мають морфологічне вираження, але виявляють своє категоріальне призначення в синтаксичних конструкціях», тобто визнається виразна синтаксична орієнтація категорії стану. Що стосується тісно пов'язаної з нею *категорії перехідності* / *неперехідності*, то дослідники вважають, що вона «ґрунтується на валентісних і значенневих ознаках відповідних дієслів, у зв'язку з чим вона є не морфологічною, а *лексико-синтаксичною*» [24, с. 371–372; 25, с. 122].

Оскільки ми мали на меті схарактеризувати погляди вчених на сутність понять, пов'язаних із виокремленням і визначенням граматичного статусу міжрівневих категорій, властивих частинам мови як основним морфологічним одиницям, поза увагою залишаємо міжрівневу *категорію модальності*. Зауважимо лише, що цю категорію Н. Костусяк характеризує як «надкатегорію» та визначає її стосунок також до різних мовних рівнів — **морфологічного**, оскільки має свій вияв у категорії способу дієслова, **синтаксичного**, у якому вона представлена в конструкціях різного типу, та **лексико-граматичного**, де знаходить вияв у модальних (вставних) словах — звідси уведення до лінгвістичної терміносистеми понять і відповідних термінів: *морфологічна модальність*, *синтаксична модальність*, *лексико-граматична модальність* [15, с. 289].

У результаті проведеного дослідження можна зробити такий висновок.

Нова парадигма наукових пошуків у сучасному мовознавстві переорієнтовує граматистів на перегляд традиційних поглядів щодо визначення структури й особливостей функціонування мовних одиниць, у цьому випадку на виокремлення в морфологічній системі нових понять у зв'язку з взаємодією різних рівнів граматики. Зміна поглядів учених на сутність понять і категорій, нове їх розуміння пройшли перевірку часом, знайшли теоретичне і практичне підтвердження та відповідно сприяли розширенню поняттєво-термінологічного апарату в морфологічній системі мови, а отже, цілком відповідають сучасній концепції граматичної будови мови. Новітні здобутки вчених у вивченні граматичного ладу мови та його компонентів і категорій бажано активніше впроваджувати в навчальний процес, тим самим усувати ті суперечності, які існують між традиційною і науковою граматиками. А це в свою чергу, на наш погляд, сприятиме глибшому розумінню мови в цілому та її практичному засвоєнню.

Список літератури

1. Андерш Й. Ф. Валентність / Й. Ф. Андерш // Укр. мова. Енциклопедія / [ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. — К.: Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. — С. 62.
2. Безпояско О. К. Граматика української мови: Морфологія / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. — К.: Либідь, 1993. — 336 с.
3. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець — К.: Наук. думка, 1988. — 256 с.
4. Вихованець І. Р. Морфологічні категорії? Словотвірні? Чи граматичні міжрівневі? / І. Р. Вихованець // Актуальні проблеми українського словотвору / за ред. В. Грещука. — Івано-Франківськ: Плай, 2002. — С. 13–18.
5. Вихованець І. Р. Граматика / І. Р. Вихованець // Укр. мова. Енциклопедія / [ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. — К.: Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана. — 2004. — С. 110–111.
6. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови / І. Вихованець, К. Городенська. — К.: Університет. вид-во «Пульсари», 2004. — 398 с.
7. Ганич Д. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. С. Ганич, І. С. Олійник. — К.: Вища шк., 1985. — 360 с.
8. Городенська К. Г. Морфологізація транспозиційних переходів / К. Г. Городенська // Теоретичні проблеми граматики. — Донецьк: ДонДУ, 1995. — С. 51–61.
9. Грищенко А. П. Прикметник в українській мові / А. П. Грищенко. — К.: Наук. думка, 1978. — 207 с.

10. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. — К.: Вища шк., 1972. — Ч. I — 402 с.
11. Загнітко А. П. Система і структура морфологічних категорій сучасної української української мови (проблеми теорії): автореф. дис. ... д-ра. філол. наук: спец. 10.02.02 «Укр. мова» / А. П. Загнітко. — К., 1992. — 38 с.
12. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. — Донецьк: ДонДУ 2011. — 991 с.
13. Костусяк Н. М. Категорія ступенів порівняння у граматичній системі української мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Укр. мова» / Н. М. Костусяк. — К., 1998. — 20 с.
14. Костусяк Н. Морфологічні та семантичні відмінки сучасної української літературної мови / Н. Костусяк // Укр. мова. — 2013. — № 4. — С. 45–57.
15. Костусяк Н. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови: [монографія] / Н. Костусяк. — Луцьк, 2012. — 450 с.
16. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія / І. К. Кучеренко. — [2-е вид., уточн. і доп.]. — Вінниця: Поділля — 2000. — 463 с.
17. Мацицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності: [монографія] / Т. Є. Мацицька. — Луцьк: РВВ «Вежа», 1998. — 204 с.
18. Межов О. Г. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення: [монографія] / О. Г. Межов. — Луцьк: РВВ «Вежа», 2007. — 184 с.
19. Мірченко М. В. Співвідношення категорій модальності і предикативності та їх взаємодія / М. В. Мірченко // Проблеми славістики. — Луцьк, 1999. — Ч. 2. — С. 40–47.
20. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике: [в 4 т.] / А. А. Потебня. — М.: Учпедгиз, 1958. — Т. 1–2. — 536 с.
21. Сікорська З. С. Словник лінгвістичних термінів. Словотвір і морфеміка / З. С. Сікорська. — К.: Шлях, 2003. — 199 с.
22. Степаненко М. І. Обов'язкова і факультативна сполучуваність прикметників сучасної української мови / М. І. Степаненко // Укр. мовознавство. — К.: Вища шк., 1988. — Вип. 15. — С. 55–62.
23. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. — К.: Наук. думка, 1969. — 583 с.
24. Сучасна українська літературна мова: [підручник] / за ред. А. П. Грищенка. — К.: Вища шк., 2002. — 439 с.
25. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис: [підручник]. — К.: Знання, 2010. — 374 с.
26. Ярошевич І. Українська морфологічна термінологія ХХ — початку ХХІ ст.: [монографія] / І. Ярошевич. — К.: КНЕУ, 2010. — 195 с.

INTERLEVEL CATEGORY IN MORPHOLOGICAL SYSTEM OF UKRAINIAN LANGUAGE (CONCEPTUAL AND TERMINOLOGICAL ASPECTS OF THE STUDY)

The article focuses on the presentation of the two polar conceptual approaches to the study of the grammatical structure of the Ukrainian language — traditional (or normative and descriptive) and contemporary (or functional-categorical).

Author determined in general terms the basic theoretical principles of functional-categorical grammar, which is actively confirmed in researches of Ukrainian grammarians in recent decades

Indicated, that new approach, as opposed to traditional, caused by variation scientific paradigm and taking into account different aspects of study of language units — formal and structured, semantic, syntactic, communicative and pragmatic, with focused attention on the fact that the function-categorical approach favors not on the formal structural analysis of language units but on semantic-functional.

It is indicated also that the functional-categorical approach involves multi-level interpretation of the aggregate morphological, syntactic and structural word categories in their system of hierarchical relationships and «relationships

It was found that this approach helped expand the conceptual system of grammar and the emergence of new terms, among which there are concepts and appropriate period — interlevel category.

Described Scientists views on the nature and terminology of expression interlevel categories: noun category, category degrees of comparison adjectives and derivatives of these adverbs valence categories and categories of transition non- transition. Concluded about expediency of not only scientific but also in educational practice of higher school scientists research scientists from functional-categorical grammar.

Keywords: grammar, morphology, grammatical category, interlevel category, the category of case, the comparison category, valence category, transitional/non-transitional category.

Матеріал надійшов 14.06.2016